

Про обидві форми спадкоємності насильства можна також сказати, що вони експліцитні, тобто, є очевидними як для спеціаліста, так і для випадкового спонтанного спостерігача. Слід, однак, також вести мову про імпліцитну форму спадкоємності насильства, яка знаходить вияв не у діяльності індивіда, а, радше, у його бездіяльності. Йдеться про те, що об'єкт насильства, переживаючи його неодноразово, з часом схильний розглядати це зло як належне, як необхідний та неминучий атрибут життя загалом і міжлюдської взаємодії зокрема.

Така атрибутизація насильства та, ширше кажучи, зла, має своїми наслідками наступні: по-перше, насильство, що вчиняє суб'єкт або ж спостерігає сторонній, перестає мати суттєве моральне навантаження на совість, викликати почуття вини та сорому у першого та праведного обурення, жалю чи співчуття до об'єкта насильства у другого; по-друге, атрибутизація насильства обертається його тривіалізацією та навіть традиціоналізацією, внаслідок чого людина, що виявляє бажання й готовність не вчиняти насильства (наприклад, не застосовувати тілесних покарань у виховному процесі власних дітей) або протистояти йому як суспільному явищу (як-от, виступати із законодавчими ініціативами, спрямованими супроти екзекуцій у системі освіти), в очах спільноти постає, щонайменше, як дивакувата, а то й в якості ворожого елемента, який «розхитує підвалини»; по-третє, за умов атрибутизації насильства та, особливо, у контексті суспільного конформізму, людина схильна, принаймні, не діяти супроти зла (за принципом: «проти природи (системи) не підеш»), а часто й підтримувати його як «національну» (чи станову) традицію.

Звісно, що потрібно брати до уваги суспільні зміни, які мали та мають місце. Адже, до прикладу, тілесні покарання у школі Західної цивілізації, очевидно, втратили свою легітимність. Однак, складність та багатоманітність форм насильства, його здатність змінюватися зі змінами людської спільноти, на нашу думку, не дають підстав для оптимізму: замість одних форм насильства зазнають атрибутизації інші. Зокрема, для сучасного українського суспільства, на нашу думку, характерною є тенденція до атрибутизації корупції, яка є актом насильства, як би це не дивно звучало, для обох її сторін-учасників. Суб'єкт корупційної дії схильний розглядати себе як змушеного (примушеного) до неї, об'єкт, натомість, змушений (примушений) діяти не за власною волею, а за волею суб'єкта. Повсюдність корупції в сучасному українському суспільстві у багатьох викликає думку про її «природність», «неминучість» тощо, а спроби (чи, радше, декларації) її подолання, – невіру, а то й відверте глузування.

Як наслідок, чи варто дивуватися цинічності молодих українських громадян, які з раннього дитинства проходять таку «школу життя», особливо беручи до уваги, що предметом корупційних дій їхньої референтної групи (батьків, вихователів, вчителів) є часто блага самих дітей (успішні оцінки, кращі умови тощо). Годі додавати, що отримання блага у цьому випадку слугує чи не найкращим підкріпленням думки не тільки про доречність корупції, але й про її потрібність та корисність. Навіть, якщо всупереч фактам припустити, що батьки безпосередньо не змушують власних дітей до корупційних дій (тобто, експліцитна спадкоємність насильства не має місця), їхня власна поведінка опосередковано сприяє виробленню толерантності до корупції та, у перспективі, до імпліцитної спадкоємності такої форми насильства, а, отже, до атрибутизації корупції (з усіма наслідками, про які йшла мова вище).

Ірина Жаркова,

канд. пед. н., доцент,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З БАТЬКАМИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЩОДО ДОТРИМАННЯ ПРАВ ДИТИНИ

У статті розглянуто загальні засади організації роботи вчителя початкової школи з батьками молодших школярів щодо дотримання прав дитини; окреслено заходи, спрямовані на підвищення правової та психолого-педагогічної культури батьків.

Iryna Zharkova

ORGANIZATION OF WORK WITH PARENTS OF ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN TO RESPECT CHILDREN'S RIGHTS

The article examines the general principles of organization of the elementary school teacher's work on children's rights with parents. The measures of improving parents' legal, psychological and pedagogic culture are outlined.

Дитина приходить у цей світ безпомічною і беззахисною. Її життя, здоров'я, майбутнє повністю залежать від миру на Землі, від батьків, від дій та вчинків інших дорослих людей. Дитина вірить у їхню любов та добре ставлення і сподівається на їхній захист.

Людство не залишилось байдужим до проблем дітей, і у 1989 році Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Конвенція про права дитини. Проте, аналіз стану справ щодо реалізації прав та інтересів дітей в сучасній українській родині свідчить про загострення низки проблем. Як зазначає Л. Божко, на сьогодні спостерігається ситуація, коли реальне становище дітей не відповідає міжнародним стандартам. За останні 10 років в Україні значно знизився рівень захисту дитини у родині. Звичайними стали раніше мало поширені явища: недоїдання, бідність, бездоглядність, соціальне сирітство і соціальна дезадаптація. Діти зазнають фізичного, психологічного та економічного насильства з боку батьків [1].

Не отримуючи кваліфікованої педагогічної допомоги, батьки у вихованні дітей керуються спогадами про власне дитинство або користуються стихійними джерелами інформації – порадами друзів, сусідів, інших батьків. Тому вони не в змозі впоратися із багатьма труднощами, пов'язаними з поведінкою дитини. Це зумовлює виникнення соціально-педагогічної проблеми реалізації прав дитини у сім'ї. На основі аналізу наукових досліджень було визначено причини цього явища, однією з яких є необізнаність батьків із сутністю прав дитини, умовами та шляхами їх реалізації у сім'ї.

Необхідність такої роботи підтверджують також і результати анкетування батьків учнів початкових класів шкіл міста Тернополя і Тернопільської області. Зокрема, 38% опитаних батьків не знають правових документів, в яких встановлені права дитини, 38% затрудняються у формулюванні прав, які має дитина. 23% опитаних батьків вважають, що права дитини не порушуються, якщо вони дозволяють собі вдарити свою дитину; лише 41% – вважає покарання неприпустимим за жодних обставин, а 40% – допускають тілесні покарання лише у крайньому разі. Щоб покарати свою дитину, батьки, зазвичай, обирають такі «методи»: ставлять у куток, не дозволяють дивитися телевізор, не дають солодощів, перестають спілкуватися з дитиною, позбавляють гри, б'ють паском, залишають саму в кімнаті тощо [2].

До найбільш неправильних, неприемних і малоефективних покарань належать норми фізичного впливу. Більшість батьків вважає, що фізичне покарання не таке вже й велике зло або навіть потрібне. Але цей вид виховного впливу аж ніяк не ефективний, як це здається на перший погляд. Якщо батьки взяли до фізичного покарання, коли дитина не виконала їхніх вимог, то таке покарання не усуває конфлікту, бо якщо дитина і зробить те, що від неї вимагається, то її діями керують страх та інстинкт самозахисту. До того ж, така форма впливу використовується тоді, коли самі батьки не контролюють власної поведінки.

Мовленнєва агресія з боку батьків – лайка, зневага, образа приводять лише до того, що дитина сама послуговується цією моделлю поведінки щодо однолітків. Заборона має випереджати вчинки дитини або бути негайною реакцією на її небажані дії. Дуже важливо у цьому випадку контролювати свої слова – варто обмежитися коротким зауваженням («не можна!») й відмовитися від поширеної аргументації. Краще показати своє незадоволення мимікою, жестом, виразом обличчя. Тоді дитина поступово вчиться розуміти, які її вчинки викликають емоційну підтримку батьків, а які – ні. Випереджальна заборона має бути лаконічною й точною.

Найпоширенішою формою покарання в родині є покарання «природними наслідками». Це означає обмеження або позбавлення дитини за провини чогось приємного (солодощів, нових іграшок). Але тут можна досягти ефекту за умови, якщо дитина вважає обмеження справедливим, якщо це рішення прийнято з її згоди, є результатом попередньої домовленості. Найкраще не позбавляти дитину чогось, а дещо віддалити в часу радісну для неї подію. Але аж ніяк не варто позбавляти її їжі, повітря, спілкування з однолітками тощо.

Лише незначна частина батьків відчувають каяття, більшість – не надають значення переживанням дітей, не прагнуть встановити причину переживань, вважаючи їх безпредметними і невмотивованими. Багато батьків не розуміють, що діти постійно потребують захисту і любові з їхньої сторони, що впевненість у собі і власних можливостях, ціннісні орієнтири та світогляд у дітей формуються, перш за все, у сім'ї.

Така ситуація є небезпечною як для здоров'я дитини, так і для розвитку її особистості. Встановлено, що у всіх підлітків, хворих неврастенією, основною причиною розвитку захворювання були порушення внутрішньосімейних стосунків у період дошкільного і молодшого шкільного віку. Лікарі-психіатри вважають, що найчастіше їх пацієнтами стають люди, які пережили у дитинстві хронічну нестачу любові. Спеціалісти зазначають, що ми недооцінюємо роль дитячих переживань не лише на етапі формування особистості, але й у житті дорослої людини. Про це свідчить вивчення працівниками МВС України групи осіб, засуджених за тяжкі злочини, яке показало, що близько 80% злочинців не мали емоційних контактів, тобто, нормальних теплих відносин зі своїми батьками [4].

Особливої уваги вимагають сім'ї, де панує грубе, жорстоке ставлення до дітей з боку батьків або старших братів чи сестер. Щоденне знущання батька з матері чи батьків з дітей формують у останніх байдужість до чужого горя. І виростає з дитини злочинець, який підіймає руку на іншу людину. Попередити появу правопорушника у такій сім'ї можливо за умови проведення виховної роботи з батьками, яка має на меті змінити ці аморальні стосунки між членами сім'ї, сформувані у них повагу, почуття власної гідності. Для здійснення виховної роботи з батьками вчителів початкової школи важливо мати чітке уявлення про морально-правову атмосферу сім'ї кожної дитини, володіти умінням проводити відповідну роботу з батьками з приведення цієї атмосфери у відповідність до моральних та правових норм.

У зв'язку з цим, необхідно проводити роботу, спрямовану на підвищення правової та психолого-педагогічної культури батьків. Необхідною передумовою і складовою частиною формування відповідального ставлення батьків до виховання дітей у сім'ї є повна, всебічна і своєчасна інформованість їх стосовно діючого законодавства про їхні обов'язки з формування особистості, охорони інтересів, фізичного і морального здоров'я дітей. Доцільними для цього є наступні заходи, зокрема:

- інформовання батьків про нормативні основи прав дітей;
- залучення членів сім'ї до процесу виховання і розвитку дітей на родинних святах, виставках дитячих малюнків, ігroteках та інших заходах школи;
- консультування батьків;
- здійснення інтеграції всіх спеціалістів освітнього закладу (організовувати для батьків консультації медперсоналу, психолога, спеціалістів із фізичної культури та музичного виховання і т. ін.);
- індивідуальні консультації та відвідування на дому дітей, батьки яких належать до «групи ризику»;
- розроблення спільно з батьками загальношкільних традицій – свята, присвячені початку і закінченню навчального року, календарні свята, пов'язані із сім'єю (День матері, Ден батька, Міжнародний день захисту дітей тощо);
- організація виставок, на яких будуть представлені результати художньо-естетичної діяльності дітей та їхніх батьків (фотоматеріали, різні поробки, малюнки і т. ін.);
- проведення спортивних заходів, походів, організація обміну досвідом щодо використання здоров'язбережувальних технологій у домашніх умовах;
- використання наочних форм роботи з батьками, які включають підготовку пам'яток, папок-пересувок, матеріалу на стендах, фотовиставки та ін.

Слід зазначити, що у правовиховній роботі з батьками важливо домагатися не знання ними правових приписів на рівні юриста-професіонала, а щоб вони: а) бачили в них соціальну сутність і значення законодавства про сімейне виховання; б) знали принципи положення; в) знали свої завдання, права й обов'язки; г) знали про існування гарантій сімейного виховання; д) усвідомлювали наявність правової відповідальності та її форм; е) знали, у якому законодавчому акті знайти норми, про застосування яких йде мова і до кого звернутися за консультацією та допомогою.

Виховання дітей родиною є обов'язковим, також обов'язковим є піклування батьків про їхнє здоров'я, фізичний, моральний розвиток та навчання. Виконуючи свої обов'язки щодо виховання, батьки мають поважати гідність дитини, не застосовувати жорстоких і грубих методів виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божко Л. Захист прав дитини як соціально-педагогічна проблема: методичні рекомендації / Л. Божко. – Пирятин, 2013. – 6 с.
2. Шевченко Н. Ставлення батьків до прав дитини / Н. Шевченко // Діти – батьки – сім'я. – Випуск 3. – К.: Науковий світ, 2005. – С. 16–21.
3. Національна програма правової освіти населення. Затверджена Президентом України від 18 жовтня 2001 року // Офіційний вісник України. – 2001. – № 43.
4. Про стан негативних тенденцій серед неповнолітніх та заходи щодо їх попередження: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Гуманізація навчально-виховного процесу як засіб попередження правопорушень серед учнівської та студентської молоді» / [за ред. В. Герасименка]. – К.: ІСДО МО України, 1994. – 230 с.